

HONGERLIJDERS IN DE TUIN VAN HET HORTUS-MUSEUM

In 1982 besloot het stadsbestuur het vroegere schoolmuseum in het Berouw in eer te herstellen en opnieuw voor het publiek open te stellen. De didactische tuin en serre, na de tweede wereldoorlog, maar vooral sedert het begin van de zestiger jaren in verval, werden met zorg heraanlegd. (1) Wandelaars in deze oase van rust in de Tolhuisbuurt ontmoeten er een drietal beelden. Bij de serre, rechts van de moestuin, staat op een sokkel vol klimop en hagewinde de ongesignde buste van de Zweedse natuurvorser Carolus Linnaeus. In een boompartij links van het museum, midden 'n perk acanthus, een meer dan levensgroot, halfnaakt vrouwenfiguur in verwerend cement en ongesigndeerd. En achter de vijver, rechts van de hoofdingang en het heidebiotoop : *La Famine*.

Dit gruwelijk brons toont een groep uitgemergelde hongerlijders : vier levende skeletten. De moeder, in lompen, rechtop gezeten, drukt haar kind tegen zich aan. Ze huilt - vertwijfeld het hoofd ten hemel - van honger en angst. Twee uitgeteerde, haast naakte mannen leunen, stervend, weerszijden tegen haar aan.

Atelierfoto met de plaasteren versie van de *Hongersnood*. (Foto A. Walgraef)

Het bronzen beeld in de huidige Hortus-tuin. (Foto A. Walgraef)

Hoe ontstond dit penibele beeld ? Hoe belandde het in deze vredige tuin ? Jules Van Biesbroeck Jr., toen 28, vervaardigde het in 1901, het jaar na zijn geruchtmakende gouden medaille te Parijs, en het jaar van een nieuwe gouden medaille te München. In 1908 werd het in brons gegoten, zoals blijkt uit het monogram en de datering op de sokkel links achter. De kunstcriticus Albert Dutry schreef toen in *Le Bien Public* : *Ceux qui verront ces corps terriblement amaigris, crieront à l'invraisemblance à moins qu'ils n'aient vu, dans les "Missions belges", ou dans quelque autre périodique, ces attristantes photographies d'affamés de l'Inde, qui ont documenté le statuaire tout en lui laissant l'occasion de montrer sa science anatomique, hélas ! plutôt ostéologique, et une pitié qui, quoi qu'il paraisse, n'a rien de théâtral.* (2)

Zou de inspiratie komen van beelden uit het toenmalige Indië, zeker is dat teringlijders uit de Bijloke model stonden. Van Biesbroecks dochter getuigt, dat haar vader vaak ontroerd de schrijvende anecdote vertelde, dat één van de TBC-lijders weigerde te poseren omdat hij nog niet *van pas* was.

Het beeld werd weinig geëxposeerd. Het kwam op geen triënnale. In 1904 stond het in het atelier van de Van Biesbroecks in de coöperatieve bakkerij van *Vooruit* aan de toenmalige Nijverheidslaan, de huidige Nieuwe Vaart. Dit atelier hadden vader en zoon Van Biesbroeck zeker al in 1901, maar de openstelling gebeurde pas in 1904 met een eerste individuele tentoonstelling van Jules Jr. Het was tevens een retrospectieve van zijn productie van de laatste tien jaar. Onder de vijftig nummers waren er tien beeldhouwwerken. Naast het plaaster voor de groep *De Honger* was er een project voor het François Laurentmonument, dat pas vier jaar later zou ingehuldigd worden. (3)

Van Biesbroeck werd invloed van Constantin Meunier aangewreven. Ten onrechte vonden sommigen, want zoals J. Luc in *De Waarheid - Vlaams Socialistisch Maandschrift* schreef : *Men kan toch zwoegers en ellendigen niet steken in een salonpak met gefriseerd haar en gedraaiden knevel !* (4) In 1919 werd de *Hongerdood*, zoals het beeld ook genoemd werd, tentoongesteld op de *Terza Esposizione d'Arte al Kursaal Biondo* in het Siciliaanse Palermo. In de *Cronache Nazionale* werd het geprezen als een grondige studie, die huiveren doet, omdat in een beschaafde tijd sommigen geen kruimel brood hebben, en als een plechtig protest tegen weelde en lafheid van een burgerij, onverzadigbaar in goud en grillen. (5)

In de twintigerjaren werd hier te lande een afbeelding van het plaaster op postkaartformaat verkocht tegen 25 ct. voor de bestrijding van de Russische hongersnood.

Intussen was het beeld opnieuw te Gent beland. Getuige Frédéric de Smet in *Le Bien Public* : *On n'écrit pas l'histoire de l'art comme on la désire,*

mais comme elle est; si des chapitres manquent à la table, c'est que les historiens étaient ou des négligents, mot encore aimable, ou des incompetents. L'oeuvre de Jules Van Biesbroeck est considérable tant en peinture qu'en sculpture, mais jusqu'à présent "officiellement" nous n'en savons rien, et nous devons, pour le savoir, non pas nous rendre au Musée, mais dans un local d'ouvriers maçons qui n'ont pas permis que le groupe "la Famine" de notre concitoyen reste sans abri. (6)

Eind der twintigerjaren verhuisde Van Biesbroeck van Bordighera naar Algerië. In 1935 kwam hij naar Gent terug, maar vestigde zich in 1939 in Vorst. Hij bood toen aan het Gentse Museum voor Schone Kunsten vier werken voor aankoop aan; drie bronzen : *Fabriekarbeidster en dochter*, *Portret van mijn vader* en de *Hongersnood* en een plaaster de *Philosoof*. Voor *La Famine* werd 25.000 Fr gevraagd. Alleen het eerste gepatineerde brons werd aangekocht voor 7.500 Fr en staat thans grondig weggeborgen in de reserve van het museum. (7)

De Hongersnood werd in april 1940 in depot gegeven aan Michel Thiery voor het Schoolmuseum. Dit tesamen met elf plaasteren beelden. Verschillende zouden op hun plaats zijn in een Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nl. de stèle voor het graf van Jan Foucaert en de drie zijden van de onvoltooide tweede versie van *Monument voor Onze Doden*. Verder waren er nog : *de Filosoof*, *Eros*, *Adam en Eva*, het monument Hubin en de bustes van Fauconnier, Wannyn en Dr. Van Cauwenberghe. (8)

Medio 1945 bevond *La Famine* zich in een van de centrale zalen van het Schoolmuseum, dat in september 1944 te lijden had onder de bombardementen. (9)

Eind 1948 ontving de opvolger van Michel Thiery, Robert Piette, vier nieuwe beelden in depot : de bustes van een Vlaamse Arbeider en van Edward Anseele, de kop van Edmond Van Beveren, en de meer dan levensgrote kop van Eedje. (10)

In maart 1952 overwoog Van Biesbroeck, die intussen van Vorst naar Ukkel was verhuisd, nog andere beelden aan het Schoolmuseum in depot te geven. De conservator liet hem echter weten, dat het absoluut onmogelijk was nog nieuwe beeldhouwwerken in de museumzalen onder te brengen. *En bon Gantois, il me semble que c'est notre Musée des Beaux-Arts qui devrait abriter les oeuvres du grand artiste de renommée mondiale, dont Gand a tout lieu d'être fière (et qui - au fond - doit certainement être demeuré un "bon Gantois" également, malgré ses multiples voyages et séjours à l'étranger !)* Piette was bereid met de toenmalige conservator van het Museum voor Schone Kunsten, Paul Eeckhout, hierover te onderhandelen. Ook de musea van Brugge, Kortrijk en Doornik werden gesuggereerd. Het antwoord van Van Biesbroeck hierop is niet gekend. (11)

Postkaart Voor het hongerende Rusland - Pour la Russie affamée. (Copyright A.M.S.A.B. = Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging).

La Famine verhuisde op een gegeven ogenblik naar de tuin, en de andere in depot gegeven beelden geraakten op onverklaarbare wijze zoek ! Zonder succes probeerde de familie Van Biesbroeck na de Tweede Wereldoorlog het beeld als een gedenkteken voor een gevangenschap te laten aanvaarden.

NOTEN

- (1) Het museum ging in 1960 dicht. Vanaf 1965 verhuisde de collectie naar een vleugel van de Sint-Pietersabdij.
Eind van de jaren zeventig werd het herwaarderingsproces van het Berouw ingezet. In 1980 werd het geheel als stadsgezicht beschermd door de overheid. De tuin was toen totaal verwilderd. In 1982 begonnen de restauratiewerken aan het museum en de heraanleg van de plantentuin. In 1986 werden de serres, die verroeste ruïnes waren, totaal vernieuwd.
- (2) A.D. *Autour du monument Laurent*, in *Le Bien Public*, 1908.
- (3) *Catalogus der genummerde tentoongestelde werken*, Gent, 1904, nr. 22 & 32.
Jean Coeur *L'exposition Van Biesbroeck à Gand*, in *Le Peuple*, 4.4.1904. A. Bogaerts *De Tentoonstelling der werken van Julius Van Biesbroeck*, in *Vooruit*, 4. 1904.
- (4) J. Luc *Tentoonstelling der Werken van Juul Van Biesbroeck*, in *De Waarheid - Vlaamsch Socialistisch Maandschrift*, jg. 2, 1904, p. 150.
- (5) *A proposito della terza Esposizione d'Arte al Kursaal Biondo*, in *Cronache nazionale*, Palermo, 19.1.1919.
- (6) Frédéric de Smet *Exposition Jules Van Biesbroeck*, in *Le Bien Public*, 12.12.1923.
- (7) Museum Schone Kunsten, Gent; Brief van V.B. aan de Voorzitter en de Leden van de Commissie van het Museum; 20.05.1939.
Museum Schone Kunsten, Gent; Brief van V.B. aan Dupuis; 11.11.1939.
Museum Schone Kunsten, Gent; Inventaris 1939 - AJ.
- (8) Archief Violet Van Biesbroeck; depotontvangst 12.4.1940.
Voor het *Monument voor onze Doden* en de stèle voor het graf voor Jan Foucaert, zie *Ghendtsche Tydinghen*, 1986, nr. 4, p. 206-211; nr. 5, p. 260-262.
- (9) Archief Violet Van Biesbroeck; depotontvangst 15.06.1945.
Id.; Brief van R. Piette aan V.B.; 8.6.1945.
- (10) Archief Violet Van Biesbroeck; brief van R. Piette aan Hublé; 27.9.1948. Id.; Brief van R. Maréchal aan Violet Van Biesbroeck; 11.10.1948.
- (11) Id.; Ongesigneerde brief naar V.B.; 25.3.1952.

André DESPRETZ